

ЛЕВИЦЬКА Л. В.

к.ю.н., доцент, зав. сектором аналізу правозастосовчої практики Інституту законодавства Верховної Ради України

ПЕРСПЕКТИВИ НОВЕЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ

Стабільність і динамізм законодавства цілком справедливо визнаються парними категоріями, які так тісно взаємопов'язані й взаємодіють одна з іншою, що їх роздільне існування неможливе. Стабільність закону про кримінальну відповідальність, з одного боку, є свідченням прогнозованої та усталеної політики держави у сфері протидії злочинності, бо створює умови для належного опанування працівниками правоохоронних та судових органів основних законодавчих приписів і формування на цій підставі відповідної практики застосування норм КК, а з іншого – надає можливість кожному громадянину ознайомитися зі змістом законодавства про кримінальну відповідальність, а отже, бути обізнаним щодо того, якими заходами кримінально-правового впливу забезпечується його безпека, захист законних прав та інтересів. Таким, що витримав апробацію часом і довів свою ефективність, слід вважати й підхід до побудови системи КК України, а саме його поділ на Загальну та Особливу частини, систематизацію статей у Загальній частині КК відповідно до етапів реалізації кримінальної відповідальності, а в Особливій частині КК – за ознаками родового об'єкта кримінально-правової охорони.

За час дії чинного КК (а це майже 13 років) сучасні дослідники виділяють щонайменше три основні напрями його розвитку. Перший напрям не порушує концептуальних засад чинного КК і має на меті внесення змін і доповнень до конкретних норм або окремих інститутів Загальної та Особливої частин КК. Другий напрям передбачає істотні системні зміни, які тим не менше за своєю сутністю не порушують концептуальних засад чинного законодавства про кримінальну відповідальність, а, навпаки, розвивають, уточнюють їх. Третій напрям стосується вже радикальних, концептуальних змін законодавства про кримінальну відповідальність.

У світлі останнього напрямку окремої уваги заслуговує актуалізована після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України проблема запровадження у національне кримінальне законодавство інституту кримінального проступку. Її розв'язання потребує надання відповідей на низку принципкових запитань: по-перше, щодо форми нового нормативного акта (відбудеться це шляхом змін і доповнень чинного КК чи матиме місце прийняття окремого Закону України «Про кримінальні (антигромадські, суспільно небезпечні) проступки»; по-друге, щодо критеріїв їх розмежування зі злочинами та адміністративними правопорушеннями.

Попри це, ситуація, яка склалася сьогодні у сфері новелізації законодавства України про кримінальну відповідальність, викликає занепокоєння. Останні підрахунки засвідчують, що за час чинності КК 2001 р., в якому налічувалося 447 статей, було прийнято понад 150 законів України, якими були внесені відповідні зміни та доповнення до КК, загальна кількість яких становить 516, основна частка яких стосується Особливої частини КК. Сьогодні на розгляді Верховної Ради 7-го скликання перебуває 84 зареєстрованих законопроектів що містять пропозиції про внесення змін до чинного КК України.

Привертає до себе увагу й те, що в останніх законопроектах щодо внесення змін до чинного КК простежується прагнення розв'язати засобами кримінального права «болючі» проблеми сучасного українського суспільства. Сьогодні можна знайти немало прикладів того, як поява цілої низки законопроектів диктується не так нагальною потребою приведення законодавства про кримінальну відповідальність у відповідність до вимог швидко змінюваних умов життєдіяльності сучасного суспільства й держави, як бажанням відгукнутися, відреагувати на ту чи іншу резонансну подію чи справу (прикладом є низка законопроектів у сфері корупції, подолання хабарництва як правило, щодо збільшення санкцій Особливої частини КК тощо).

Як відомо, згідно з ч. 5 ст. 3 КК закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Але це зовсім не означає, що приписи таких міжнародних актів повинні втілюватися в національне законодавство шляхом звичайного їх копіювання, що, на жаль, зустрічається в

багатьох законопроектах. Під час розробки таких новел подекуди зовсім не враховано, що у переважній більшості цих міжнародних актів, як правило, прямо зазначається, що закріплені в них приписи, по-перше, мають для держав-учасниць не імперативний, а лише рекомендаційний характер; по-друге, вжиття передбачених ними законодавчих заходів може здійснюватися державами-учасницями «згідно з основоположними принципами своєї правової системи» та з урахуванням її принципів права».

Зрозуміло, що імплементація в національне законодавство приписів міжнародно-правових актів повинна відбуватися не шляхом так званої прямої, первинної їх рецепції (запозичення, текстуального копіювання норм), а за рахунок належної їх трансформації на підставі врахування основоположних принципів національної правової системи, конституційних приписів, національних, законодавчих, культурних і ментальних традицій тощо.

На наш погляд, до перспективних напрямів підвищення якості сучасного кримінального закону доцільно віднести наступні:

- подальша гуманізація кримінального закону;
- пояснення у кримінальному законі понять та термінів, що в ньому вживаються;
- виділення інституту кримінального проступку, як окремої категорії правопорушень;
- законодавче закріплення правил кваліфікації діянь;
- вивчення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за окремі види злочинів;
- декриміналізація діянь за ознакою відсутності чи невеликого ступеня суспільної небезпеки;
- мінімізація оціночних критеріїв кваліфікуючих ознак матеріальних складів злочинів.